

**Rozwój polskiej i ukraińskiej
teorii i praktyki pedagogicznej
na przestrzeni XIX–XXI wieku
T. 7**

Anna Haratyk
Nadiya Zayachkivska

**Rozwój polskiej i ukraińskiej
teorii i praktyki pedagogicznej
na przestrzeni XIX–XXI wieku
t. 7**

**Розвиток польської та української
освіти і педагогічної думки (XIX–XXI ст.)
Т. 7**

Розвиток польської та української освіти і педагогічної думки (XIX–XXI ст.) Т. 7

Культура в освіті

**Anna Haratyk
Nadiya Zayachkivska**

Вроцлав 2017

Rozwój polskiej i ukraińskiej teorii i praktyki pedagogicznej na przestrzeni XIX–XXI wieku t. 7

Kultura w edukacji

**Anna Haratyk
Nadiya Zayachkivska**

Wrocław 2017

Recenzent
prof. nadzw. dr hab. Jerzy Potoczny

Redakcja tekstów polskich
Stanisława Trela

Korekta
Edyta Misztal

DTP
Ewa Kutkowska

Foto na okładce: Wojtuś Gąsienica Sieczka, Zakopane, fot. Anna Haratyk,
rysunek na okładce Julia Górz

Publikacja sfinansowana przez Instytut Pedagogiki Uniwersytetu Wrocławskiego

© Copyright by Anna Haratyk and
Oficina Wydawnicza ATUT – Wrocławskie Wydawnictwo Oświatowe

ISBN 978-83-7977-305-3

Oficina Wydawnicza ATUT – Wrocławskie Wydawnictwo Oświatowe
ul. Kościuszki 51a, 50-011 Wrocław, tel. (48) 71 342 20 56
tel./fax (48) 71 341 32 04, www.atut.ig.pl, oficina@atut.ig.pl.

Spis treści

Wstęp	9
I. Tożsamość kulturowa jako komponent wychowania i nauczania	15
Alicja Szerłaż – Transkulturowy kontekst kształtowania się tożsamości młodego pokolenia na styku kultur	17
Tetiana Zavgorodnya – Kulturologiczne aspekty ukraińskiej edukacji: historia i współczesność	33
Inna Strazhnikova – Ukrainoznawstwo jako kierunek regionalnych badań historyczno-pedagogicznych na Ukrainie	45
Urszula Wróblewska – Czynniki warunkujące zachowanie tożsamości Karaimów łuckich – najmniejszej mniejszości w stolicy województwa wołyńskiego w Drugiej Rzeczypospolitej	57
Petro Siredzhuk – Wpływ kultury na podtrzymanie mentalności i tożsamości Hucułów w okresie okupacji niemieckiej	69
Andrzej Ładyżyński – <i>Czego się Jaś (Małgosia) nauczy</i> , czyli o rodzinie jako kolebce kulturowej	83
II. Kulturalne i oświatowe aspekty działalności towarzystw, zrzeszeń, związków i placówek regionalnych	93
Mirosław Piwowarczyk – Edukacja kulturalna w teorii i praktyce Zjednoczenia Kobiet Słowiańskich w Polsce w okresie międzywojennym – idee, założenia i wybrane przykłady działalności	95
Dmytro Herciuk – Kulturalno-oświatowa działalność Towarzystwa „Bojkivshchyna” w Galicji (1927–1939)	113
Barłomiej Koszarek – Bukowiański Dom Ludowy jako źródło tradycji regionu	127

Edyta Mituła-Grzesiak – Kulturowo-gerontologiczne konteksty działalności towarzystw kresowych na Dolnym Śląsku.....	137
---	-----

III. Kultura w praktycznych działaniach edukacyjnych..... 155

Małgorzata Stawiak-Ososińska – Początki kształcenia akuszererek we Lwowie 1773–1805.....	157
--	-----

Barbara Jędrychowska – Życie muzyczne XIX-wiecznych zesłańców: „szkoła moniuszkowska” w Wołogdzie	173
---	-----

Katarzyna Dormus – Wychowanie estetyczne w Galicji na przełomie XIX i XX wieku	189
--	-----

Iryna Myshchyshyn – Ukraińska sztuka ludowa jako środek wychowania młodzieży w Gimnazjum sióstr Bazylianek we Lwowie w latach 30. XX wieku	205
---	-----

Janina Kamińska – Karta z dziejów szkolnictwa ukraińskiego w Polsce w okresie okupacji hitlerowskiej	217
--	-----

Svitlana Romaniuk – Nauczanie języka ojczystego jako element przekazu etnicznej kultury duchowej.....	233
---	-----

Ivan Rusnak – Kulturologiczne komponenty edukacji w zakresie języka ojczystego wśród Ukraińców na emigracji.....	247
--	-----

Bożena Czerwińska-Górz, Joanna Lewicka-Burek – Szkoła w mieście, miasto w szkole – edukacja kulturalna.....	259
---	-----

Sławomir Grzesiak – Włączanie wykluczonych w kulturę – metodyczne konteksty działań socjalizacyjno-kulturowych wychowawców penitencjarnych.....	269
--	-----

Ewa Jurczyk-Romanowska, Jacek Gulanowski – Wykorzystanie gry jako metody dydaktycznej w projekcie „Kulturalny Wrocław”	283
--	-----

Romana Mykhailyshyn – Ukraińska pisanka jako fenomen kulturologiczny.....	303
--	-----

Początki kształcenia akuszerek we Lwowie (1773–1805)

Austria po zajęciu Galicji w 1772 r. zaczęła od razu wprowadzać na nowo wcielonych ziemiach własne prawodawstwo, dążąc w ten sposób do szybkiego scalenia z cesarstwem terenów zabranych. Pierwszym gubernatorem i rzecznikiem zaprowadzenia austriackich porządków na obszarze zajętych w pierwszym rozbiórce Polski, był mianowany na to stanowisko przez Józefa II – Jan Antoni Pergen.

Jechał on do Lwowa z instrukcją, że Galicja powinna być na wzór Czech i Moraw zorganizowana, bo dawne prawa polskie nie mają już znaczenia, a na naród najlepiej działać przez szkoły, których koszt utrzymania dostarczy duchowieństwo [...]. Z szybkością nadzwyczajną spadały *Edicta et Mandata*, jedno po drugim, gęsto i ostro, jak z chmury gradowej¹.

Jednym z pierwszych działań nowego gubernatora stała się reforma galicyjskiego szkolnictwa. Działania te dotyczyły także szkolnictwa medycznego, którego praktycznie na tych terenach w ogóle nie było. W całej osiemnastowiecznej Polsce brakowało wykwalifikowanych lekarzy i akuszerek. Leczeniem zajmowali się znachorzy, zaklinacze, owczarze i babki, a na całą Galicję (po pierwszym rozbiórce) w 1773 r. było 15 lekarzy, (z czego 8 praktykowało we Lwowie, z których tylko 7 posiadało dyplomy), 20 cyrulików chrześcijan i nieznaną liczbę żydów (ci nie mieli żadnych zaświadczeń o ukończonych naukach, posiadali jedynie pisemne świadectwa wystawione przez chorych), żadnej akuszerki wykwalifikowanej. W całej Galicji prawidłowo funkcjonował tylko jeden szpital – św. Łazarza we Lwowie. Nie było też lekarzy rządowych odpowiedzialnych w jakiś sposób za stan zdrowotny tego terenu².

Wobec takiego stanu rzeczy niezwykle pilną sprawą stało się uporządkowanie wszystkich kwestii medycznych oraz założenie placówki, w której kształciłyby się niższe kadry medyczne. Niestety wobec istniejącej rzeczywistości (m.in. braku

¹ L. Finkel, S. Starzyński, *Historia Uniwersytetu Lwowskiego*, Lwów 1894, s. 35.

² W. Szumowski, *Galicja za Jędrzeja Krupińskiego, pierwszego protomedyka 1772–1783*, Lwów 1906, s. 2–3.

zaplecza i kadry nauczającej) niemożliwe było stworzenie ośrodka o charakterze akademickim. Niższa forma organizacji szkoły medycznej miała mieć charakter przejściowy, gdyż zamiarem Marii Teresy było zorganizowanie we Lwowie uczelni, w której realizowano by pełne uniwersyteckie kształcenie lekarzy, cyrulików, chirurgów i akuserek na wzór wiedeński³. 13 stycznia 1773 r. „wyszło najwyższe postanowienie, ogłaszające, że zanim będzie można pomyśleć o rozpoczęciu nauk, jakie w roku 1749 van Swieten w Austrii zaprowadził, mianuje cesarzowa dwóch doktorów medycyny Jędrzeja Krupińskiego i Jana Franciszka Spaventego i trzech chirurgów akuszerów Jana Waltza, Franciszka Ogessera i Antoniego Kremlera dla Galicji. Mają oni zorganizować w kraju służbę lekarską, zbadać dyplomy cyrulików i akuserek i tworzyć razem Collegium Mediucum dla wykształcenia chirurgów (Wundärzte) i ich pomocników”⁴.

Wszelkie działania podejmowane przez tych pierwszych urzędników sanitarnych miały być zgodne z obowiązującą w Austrii od 1770 r. tzw. normą sanitarną ustanawiającą kolegialne władze sanitarne. Nadrzędną władzą „była Nadworna Deputacja Sanitarna, której podporządkowane były komisje krajowe składające się z radców i biegłego lekarza”. Na mocy tej samej ustawy utworzono stanowiska lekarzy administracyjnych – fizyka krajowego, protomedyków prowincji oraz fizyków obwodowych i miejskich. Tym pierwszym mianowanym przez Marię Teresę urzędnikom sanitarnym podlegali wszyscy praktykujący w Galicji lekarze, cyrulicy, aptekarze i „babki” zajmujące się odbieraniem porodów⁵.

Głównym zadaniem Krupińskiego i lekarzy, którzy wraz z nim przybyli do Galicji, było w pierwszej kolejności opracowanie ustawy zdrowotnej dla prowincji, a potem stworzenie zarządu nad administracją sanitarną i zorganizowanie wy-

³ Gruntowna reforma uniwersyteckiego kształcenia medycznego w Austrii zapoczątkowana została przez Marię Teresę w 1748 r. Inicjatorem przemian był przyboczny lekarz cesarzowej Gerhard von Swieten. Zwrócił on uwagę swojej chlebodawczyni na bardzo niski poziom nauczania medycznego na uniwersytecie wiedeńskim oraz brak odpowiednio przygotowanych profesorów. Jednocześnie opracował plan przeorganizowania istniejącego modelu kształcenia. Maria Teresa przyjęła jego propozycję w 1749 r. Zmiany, jakie wprowadził von Swieten, dały podwaliny nowoczesnego modelu kształcenia medycznego i zaowocowały wprowadzeniem ustawy sanitarnej w 1770 r. L. Finkel, S. Starzyński, *Historia Uniwersytetu Lwowskiego...*, s. 32; R.W. Gryglewski, *Narodziny kliniki lekarskiej w Polsce*, „Archiwum Historii i Filozofii Medycyny” 2011, t. 74, s. 15.

⁴ L. Finkel, S. Starzyński, *Historia Uniwersytetu Lwowskiego...*, s. 36; *Almanach Royal de Gallicie et de Lodomerie pour l'année 1776. Il se trouve au Bureau de la Direction générale des Gazettes, des annonces publiques, des chaises a porteurs etc. sur la place de la maison de Ville, vis à vis Hôtel des douanes Impériales. A Leopold, chez Antoine Piller, b.m. i d.w.*, s. 136–137.

⁵ J. Sadowska, *Geneza i rozwój samorządowego lecznictwa na ziemiach polskich w zaborze austriackim*, „Przegląd Lekarski” 2001, nr 10, s. 951; W. Szumowski: *Galicja za Jędrzeja Krupińskiego...*, op. cit., s. 2–3. H. Bunsch-Konopka, *Historia ochrony zdrowia w Polsce*, Warszawa 1980, s. 20; E. Waszyński, *Historia położnictwa i ginekologii w Polsce*, Wrocław 2000, s. 124.

kładow dla osób pragnących w przyszłości zajmować się leczeniem⁶. Prace nad tymi zadaniami postępowały bardzo szybko. Ustawa zdrowotna weszła w życie już 20 marca 1773 r. jako tzw. patent sanitarny, który stanowił podstawę do całego późniejszego zarządu medycznego Galicji. Dokument ten ustalał obowiązki i regulował zakres odpowiedzialności prawnej za wykonywany zawód lekarzy, położnych i cyrulików na całym obszarze Galicji i Lodomerii. Wprowadzał ponadto obowiązek posiadania dokumentów uprawniających do świadczenia usług medycznych. Wszyscy zatem zajmujący się leczeniem mieli przedstawić urzędnikom sanitarnym dyplomy, patenty lub inne świadectwa, na mocy których wykonywali swój zawód⁷. Szybko okazało się, że leczeniem w Galicji zajmowali się ludzie bez żadnych uprawnień. Niedostatek lekarzy, absolutny brak akuszerok, masa osób niemających wiedzy i leczących zaklinaniem oraz ziołami, stał się bezpośrednim bodźcem do tego, że Krupiński zaczął zabiegać u rządu austriackiego o wydanie zezwolenia na otwarcie we Lwowie szkoły, w której można byłoby kształcić fachową kadrę medyczną. W tym celu wystosował do Gubernatora Galicji Pergena memoriał, w którym pisał m.in. „Szczególnie daje się we znaki brak akuszerok z nauką, mnóstwo bowiem położnic i dzieci ginie z powodu niewłaściwego z nimi postępowania. Trzeba tedy rozpocząć dla akuszerok wykłady. We Lwowie powinna być przynajmniej jedna doświadczona akuszerka, której sprawozdaniu w pewnych razach mógłby lekarz zawierzyć”⁸. W tym samym czasie wprowadzono też obowiązek rejestru personelu medycznego przez magistraty i obszary dworskie, co przyczyniło się do pewnej kontroli i nadzoru nad osobami zajmującymi się leczeniem.

Projekt J. Krupińskiego zyskał przychylność rządu austriackiego. Na mocy decyzji Marii Teresy już w kwietniu 1773 r. powołano do życia Collegium Medicum ze szkołą medyczną. Przez jedenaście lat kształcenie przyszłych lekarzy, cyrulików, aptekarzy i akuszerok odbywało się właśnie w tej instytucji. W 1784 r. nauczanie medycyny zaczęto prowadzić w nowo powstałym Uniwersytecie (nazwanym od imienia założyciela Józefińskim)⁹. Plany utworzenia akademickiego ośrodka kształcącego kadry medyczne wprowadził w życie cesarz Józef II po śmierci Marii Teresy. W rocznicę śmierci swej matki (29 listopada 1781 r.) wydał postanowienie,

⁶ W. Szumowski, *Galicja za Jędrzeja Krupińskiego...*, s. 7.

⁷ Jeśli ktoś dokumenty zgubił, mógł przystąpić do egzaminu potwierdzającego jego wiedzę i umiejętności przed komisją złożoną z J. Krupińskiego i J. Spaventego. Gdy wynik egzaminu był pozytywny, wówczas otrzymywał nowy dyplom uprawniający do prowadzenia praktyki, a kiedy był negatywny wówczas tracił prawo do leczenia. Wszystkie osoby pragnące nabyć uprawnienia medyczne musiały zatem uczęszczać do szkoły i zdać odpowiedni egzamin. Zasady te dotyczyły też „babeł”, które także miały wykazać się umiejętnościami, a te „które sztuki nie znały, miały chodzić na lekcje”. *Ibidem*, s. 4.

⁸ *Ibidem*, s. 9.

⁹ Z. Filar, *Szkic historyczny początków położnictwa*, „Położna” 1951, nr 5, s. 4.

na mocy którego w całej Austrii miały funkcjonować tylko trzy duże uniwersytety – „w Wiedniu, w Pradze i w Galicji”. Działające w pozostałych miastach uniwersytety przekształcono w gimnazja, w obrębie których funkcjonowały szkoły chirurgiczno-położnicze i prawnicze. Najlepszą kadrę ze zlikwidowanych uniwersytetów przeniesiono do Lwowa¹⁰. 21 października 1784 r. cesarz podpisał dyplom fundacyjny Uniwersytetu we Lwowie, w ramach którego zorganizowano cztery wydziały – teologii, prawa, medycyny i filozofii. Na rzecz Uniwersytetu zajęto „kompleks budynków po Trynitarzach”¹¹. Inauguracja kształcenia na Uniwersytecie nastąpiła 16 listopada 1784 r. Językiem wykładowym była łacina. „Na wydziale lekarskim studia odbywały się wedle austriackiej ustawy z roku 1774, organizującej uniwersytety, którą obmyślił był głośny lekarz, van Swieten starszy. Ustanowiony w roku 1786 porządek studiów medyko-chirurgicznych był tylko ostatecznym zatwierdzeniem jego planów i pomysłów”¹².

Uniwersytet od początku swego istnienia borykał się z wieloma problemami, które dotyczyły także wydział medyczny. Konflikty między profesorami, słaba frekwencja słuchaczy, niski poziom wiedzy, jaką posiadali, odbijały się negatywnie na całym procesie dydaktycznym. Doszło do tego, że w 1788 r. zniesiono tzw. wyższą medycynę i ograniczono nauczanie do historii naturalnej, chemii i botaniki, chirurgii i położnictwa¹³. „Uczniów bardzo mało, siedmiu na wszystkich latach, profesorowie nędzni, bez znaczenia w nauce, a w takich między sobą kłótniach pogrążeni, że zachodzi obawa bójk na posiedzeniach”¹⁴. Próby poprawy tego stanu rzeczy kończyły się niepowodzeniami. Na początku lat 90. XVIII w. sytuacja pozostawała bez zmian. Na losy i kształt dalszego kształcenia akademickiego we Lwowie miał ogromny wpływ trzeci rozbiór Polski. Do Galicji włączona została wówczas ogromna część Rzeczypospolitej z Krakowem, w którym istniał prężny uniwersytet. Władze w Wiedniu, wobec wyżej opisanych kłopotów Uniwersytetu Józefińskiego, zdecydowały o jego zamknięciu i pozostawieniu na terenie Galicji tylko jednego uniwersytetu w Krakowie. W miejsce zlikwidowanej uczelni powołano w 1805 r. liceum, które mimo braku statusu szkoły wyższej, zachowało jej strukturę. Z liceum połączony był Instytut Medyczno-Chirurgiczny, utworzony z dotychczasowego wydziału medycznego. Nauczanie odbywało się według dotychczasowych programów uniwersyteckich¹⁵.

¹⁰ L. Finkel, S. Starzyński, *Historia Uniwersytetu Lwowskiego...*, s. 45.

¹¹ *Ibidem*, s. 48.

¹² H. Kadyi, *Rys dziejów Wydziału Lekarskiego we Lwowie*, „Nowiny Lekarskie” 1905, z. 6, s. 287.

¹³ L. Finkel, S. Starzyński, *Historia Uniwersytetu Lwowskiego...*, s. 105.

¹⁴ *Ibidem*, s. 106.

¹⁵ A. Redzik, *Szkic dziejów szkolnictwa wyższego we Lwowie*, „Niepodległość i Pamięć” 2006, nr 24, s. 95–96; E. Waszyński, *Historia położnictwa i ginekologii...*, s. 125.

Kształcenie akuszek we Lwowie zapoczątkowane zostało prawdopodobnie od kwietnia 1773 r., czyli od momentu utworzenia Collegium Medicum¹⁶. Nie wiadomo, czy na pierwszy uruchomiony kurs uczęszczały kobiety. Wobec braku zachowanych materiałów można domyślać się, że nauczanie prowadzone było na wzór austriacki¹⁷. Prawdopodobnie nabór do szkoły akuszek przebiegał podobnie jak w Wiedniu. Przyjmowano zatem tylko dorosłe kobiety między 18. a 40. rokiem życia, najchętniej widziane były mężatki. Każda z kandydatek musiała dostarczyć do profesora zaświadczenie od proboszcza „o moralnym prowadzeniu się”, od władzy miejscowej o niekaralności oraz zgodę od męża. Trudno powiedzieć, jak długo trwała nauka. Prawdopodobnie było to kilka miesięcy. Nauczanie ze względu na analfabetyzm pierwszych uczennic miało charakter pamięciowego opanowywania podstaw akuszerii i prowadzono je wyłącznie w języku polskim¹⁸. Nie wiadomo, gdzie odbywały się wykłady teoretyczne. Nauczanie praktyczne zwykle przeprowadzano przy łóżkach pacjentek w wyznaczonym do celów dydaktycznych jedynym, sprawnie funkcjonującym lwowskim szpitalu św. Łazarza¹⁹. Dopiero po uruchomieniu Uniwersytetu Józefińskiego stworzone zostało zaplecze materialne do prowadzenia zajęć

¹⁶ L. Finkel, S. Starzyński, *Historia Uniwersytetu Lwowskiego...*, s. 37.

¹⁷ Austriacki model kształcenia akuszek zatwierdzony został w 1748 r. Aby zapewnić uczennice do nowo uruchomionej szkoły położnych, w 1750 r. wyszło rozporządzenie, że w kraju praktyką położniczą mogą zajmować się tylko „egzaminowane akuszki”. Pierwszymi zatem uczennicami były prawdopodobnie kobiety pomagające rodzącym, ale nie mające patentu. Kandydatki pragnące uczęszczać na kursy musiały dostarczyć do dyrektora szkoły odpowiednie dokumenty, wśród których miało być zaświadczenie od proboszcza o „nieskazitelnej moralności kandydatki, od władz świeckich „o niekaralności” oraz zgoda na uczęszczanie do szkoły od męża. Nauczanie sprowadzało się do opanowania przede wszystkim podstawowych wiadomości teoretycznych i oraz wyposażenia uczennic w umiejętności praktyczne. Kształcenie odbywało się przy łóżkach położnic. Do tego celu stworzono „klinikę położniczą” w szpitalu św. Marka w Wiedniu (warunki jakie tam panowały nie sprzyjały rozwojowi placówki i zapewnieniu odpowiednich warunków do nauczania, dlatego zdecydowano się ustanowić powszechny szpital położniczy – miało to miejsce dopiero w 1784 r.). Pierwszym nauczycielem w szpitalu św. Marka został chirurg Joseph Molinari. Nauka początkowo traktowana była jako terminowanie pod okiem mistrza i trwała najpierw około 4 lata, później skrócono ją i maksymalnie mogła trwać 2–3 lata. Koniec nauki wieńczył egzamin, zdawany przed specjalnie do tego celu powołaną komisją, na mocy którego uczennice uzyskiwały patenty. Zakres kształcenia dla akuszek został opracowany przez Rafała Jana Steidele w dziele pt. „Unterricht für Hebammen” („Lekcje dla położnych”), później zalecanym jako podręcznik do nauczania położnych. Szerzej na temat początków kształcenia akuszek w Wiedniu zob.: S. Horn, *Wiener Hebammen 1643–1753*, [w:] *Sonderdruck aus studien zur wiener geschichte*, „Jahrbuch des Vereins für geschichte der stadt wien” 2003, Bd. 59, s. 35–102; S. Schulz, *Die schwere Geburt als moralisches Problem. Das Denkkollektiv der Wiener Geburtshelfer 1754–1838*, Salzgeber 2000, w: www-brs.ub.ruhr-uni-bochum.de/netahtml/HSS/Diss/SchulzStefan/diss.pdf [dostęp: 12.09.2016 r.].

¹⁸ I. Röska-Rydel, *Kultur an der Peripherie des Habsburger Reiches. Die Geschichte des Bildungswesens und der kulturellen Einrichtung in Lemberg von 1772 bis 1848*, Wiesbaden 1993, s. 175–176; L. Finkel, S. Starzyński, *Historia Uniwersytetu Lwowskiego...*, s. 103.

¹⁹ L. Finkel, S. Starzyński, *Historia Uniwersytetu Lwowskiego...*, s. 38.

ze słuchaczami. W potrynitańskim kompleksie zakonnym odbywały się wykłady dla wszystkich wydziałów²⁰, można zatem przypuszczać, że tam też wygłaszano prelekcje dla uczennic akuszerii, gdyż w budynku tym były przechowywane wszystkie pomoce naukowe. Natomiast zajęcia praktyczne od momentu utworzenia uniwersytetu odbywały się w nowym miejscu. Szpital, w którym do celów dydaktycznych zorganizowano namiastkę kliniki lekarskiej, został utworzony na mocy decyzji Józefa II w 1783 r. Mieścił się w budynku, powstałym około 1762 r., ufundowanym przez biskupa Samuela Głowińskiego dla zakładu wychowawczego dla chłopców (akt fundacyjny tego zakładu zatwierdziła Maria Teresa, nadając mu jednocześnie nazwę Collegium Theresianum)²¹. Józef II przeznaczył ten gmach na szpital powszechny i zdecydował, że w nim będą odbywały się zajęcia praktyczne dla uczniów i uczennic nowo powstałego Uniwersytetu Józefińskiego. Jednocześnie umieścił przy nim klasztor Braci Miłosierdzia, oddając go zgromadzeniu w zamian za zajęcie na rzecz szpitala wojkowego budynków klasztornych. Zakonników zobowiązano do pełnienia posługi przy chorych „dostarczania z grona swego chirurgów, aptekarza, dozorców dla chorych oraz zaopatrywania chorych w bieliznę i wikt”²². W 1785 r. Zgromadzenie Braci Miłosierdzia uległo kasacji, a szpital przekazano świeckim władzom rządowym. Mimo zaistniałych zmian szpital pozostał zapleczem klinicznym dla Uniwersytetu²³.

Zakres kształcenia teoretycznego we lwowskiej szkole akuszerki był również podobny do tego, który obowiązywał w Wiedniu. Już w 1774 r. wydano we Lwowie pracę Jakuba Kostrzewskiego *Sztuka babienia ku nieuchronnej dzieci przy porodzie odbierających potrzebie a niemniej i ku miłemu rodzących pożytkowi krótko zebrana*, napisaną na wzór obowiązujących w Austrii podręczników dla akuserek²⁴. Traktowano ją jako pomoc do samokształcenia dla słuchaczek położnictwa,

²⁰ Warunków w zabudowaniach potrynitańskich nie można nazwać nawet dobrymi. „Dom klasztorny, nieco od ulicy w głąb cofnięty, o grubych ciężkich murach ponure robił wrażenie; przylepiony do głównego budynku kościółek, występujący aż do samej ulicy, psuł i tak niekształtną formę jego zewnętrzną. Sale wykładowe, przerobione naprędce z dwóch lub trzech cel, były długie, ale wąskie. Dół wilgotny i ciemny toczył grzyb, którego nie umiano wytępić. Umieszczono tu mieszkania służby, laboratoria medyczne i chemiczne, salę sekcijną, ale także *theatrum anatomiczne* i instrumenta chirurgiczne, które rdzewiały i psuły się. Pierwsze piętro, oczywiście najlepsze, rozebrano na prywatne tzw. Naturalne mieszkania profesorów, którzy dobijali się o nie energicznie. Nadto było tu 20 sal, wielki gabinet historii naturalnej, kancelaria uniwersytetu i sala posiedzeń senatu na 12 osób wystarczająca. Na drugim piętrze roziło się od klas gimnazjalnych, wśród których były sale wykładowe prawnicze, laboratoria fizyczne itd.” *Ibidem*, s. 55.

²¹ G. Rąkowski, *Lwów. Przewodnik krajoznawczo-historyczny po Ukrainie Zachodniej*, cz. IV, Pruszków 2008, s. 255; E. Waszyński, *Historia położnictwa i ginekologii...*, s. 59.

²² W. Wojtkiewicz-Rok, *Dzieje Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Lwowskiego w latach 1894–1918*, Wrocław 1992, s. 19.

²³ *Ibidem*.

²⁴ Sam autor w przedmowie pisał, że w całej Galicji [w całej ówczesnej Polsce! – przyp. M.S.-O.] nie ma książek, które mogłyby w fachowy sposób przybliżyć wiedzę położniczą. „Widząc to najpočetnějsza Cesarzowa Rzymska, oraz Królowa Maria Teresa, a poznając potrzebę, i pożytek *Babienia*

jednak w rzeczywistości prawdopodobnie w ogóle nie była przez uczennice wykorzystywana i stanowiła jedynie kompendium wiedzy podawanej przez nauczyciela podczas zajęć teoretycznych. Kiedy nauczanie kobiet zaczęto prowadzić przy nowo utworzonym uniwersytecie, wytyczną do nauczania stała się praca Rafała Jana Steidele („chirurgii i sztuki babienia w powszechnym chorych domu publicznego nauczyciela”) *Księga o sztuce babienia czyli dzieci odbierania, z przytoczonymi figurami* przełożona z języka niemieckiego przez J. Kostrzewskiego („filozofii i medycyny w Akademii Wiedeńskiej doktora, jego Cesarsko-Królewskiej Mości w Królestwach Galicji i Lodomerii bywszego prowincjonalnego medyka i fizjologii z materią medyka w Akademii Lwowskiej publicznego nauczyciela”) wydana we Lwowie w 1786 r.²⁵

Cały materiał przeznaczony do opanowania przez uczennice podzielony był na obszerne działy. Pierwszy z nich obejmował wiadomości dotyczące budowy anatomicznej „części niewieścich rodzeniu służących” i służył zapoznaniu uczennic z budową miednicy żeńskiej (nazewnictwem tworzących ją kości oraz ich rolą w utrzymaniu płodu podczas ciąży, możliwością przesuwania się niektórych z nich w czasie porodu) oraz nazewnictwem i rolą tzw. części miękkich.

Drugi obszar obejmował wiedzę dotyczącą ciąży, czyli informacje, w jaki sposób dochodzi do zapłodnienia, które objawy zewnętrzne w zachowaniu, samopoczuciu i wyglądzie kobiety mogą świadczyć o tym, że zaszła w ciążę oraz jakie zmiany zachodzą w kolejnych miesiącach „brzemienności” w budowie anatomicznej niewiast. Przy okazji tych wiadomości podawano informacje, w jaki sposób można rozpoznać ciążę prawdziwą i urojoną.

Kolejna partia materiału dotyczyła badania ciężarnej (zewnątrznego i wewnętrznego), z podaniem pozycji, w jakiej ma pozostawać pacjentka, oraz miejsc, jakie może zająć akuszerka, by mieć jak najlepszy dostęp do brzucha i łona kobiety. W ramach tych zagadnień uwzględniano badanie ciężarnych na różnych etapach ciąży, uczono sposobów rozpoznawania, czy kobieta jest w ciąży, na jakim etapie jest poród (badając rozwarcie), jakie jest ułożenie dziecka, czy nadchodzący poród będzie miał normalny przebieg, czy będzie patologiczny, czy położnica nie ma chorób wenerycznych, wrzodów, wyrostków czy też raka. Podawano ponadto

*sztuki, jako Matka łaskawa o zachowanie i pomnożenie ludu jak najtroskliwsza, za rzecz uznała słuszną, aby na język polski wydana była, ażeby też w domach Kraju teraz pod panowanie Jej dostającego się znajdująca się, poradzeniu się w wymagających okolicznościach i naglących przypadkach służyła; tudzież aby do ćwiczenia onej udający się, a też podług sił swych sprawować chcący, jako poznaniem części rodzeniu służących, tak też początkami sztuki opatrzeni, dziełu przedsięwziętemu, i urzędowi swemu do zadośćuczynienia zdolniejszymi stali się”. J. Kostrzewski, *Sztuka babienia ku nieuchronnej dzieci przy porodzie odbierających potrzebie a niemniej i ku miłemu rodzących pożytkowi krótko zebrana*, Lwów 1774, s. VII–IX.*

²⁵ R.J. Steidele, *Księga o sztuce babienia czyli dzieci odbierania, z przytoczonymi figurami*, Lwów 1786.

informacje obejmujące zasady przeprowadzania badania zewnętrznego (sprawdzającego się do dokładnego obejrzenia brzucha rodzącej, jego wielkości, twardości, kształtu oraz położenia macicy) i wewnętrznego (np. jak powinna akuszerka przygotować dłonie, w jaki sposób wsuwać je do pochwy kobiety, jak sprawdzać, czy dziecko jest prawidłowo ułożone).

Bardzo szczegółowe były także wiadomości dotyczące przebiegu porodu prawidłowego (jego etapów, odejścia wód płodowych i rozpoznania, czy mają one właściwy wygląd, zasad postępowania akuszerki w poszczególnych fazach porodu, rodzenia łożyska, odcinania pępowiny itd.) oraz patologicznego (wynikającego z nieprawidłowej budowy anatomicznej rodzącej, braku bólów porodowych i parcia oraz zasad postępowania w takich sytuacjach, gdy zdarzy im się być obecnymi przy porodzie: przedwczesnym, z martwym płodem, bliźniaczym, z patologicznym ułożeniem płodu; ciemiaczkowym, twarzyczkowym, miednicowym, poprzecznym, barkowym, nóżkowym, kolankowym, pośladkowym, brzuszковым itp., a także, w którym: dziecko miało zaplątaną wokół szyi pępowinę, gdy było przyduszone lub gdy miało zbyt dużą głowę, by przecisnąć się przez kanał rodniczy oraz gdy płód z różnych powodów uległ rozczłonkowaniu wewnątrz łona kobiety). Słuchaczki uczyły się ponadto, jak zachować się na wypadek krwotoku (w czasie trwania ciąży, wewnętrznego w czasie i po porodzie) i wystąpienia drgawek porodowych.

Oprócz tego uczennice musiały zapoznać się z zasadami opieki nad położnicą po porodzie, zarówno w sytuacji, gdy poród przebiegał prawidłowo, jak i wówczas, gdy: dochodziło do obrażeń organów płciowych przez rozdarcie wewnętrzne lub zewnętrzne, wypadała lub „wywracała się” macica, uszkodzeniu ulegał pęcherz moczowy lub jelita, położnica dostawała konwulsji, rozwolnienia czy też zapalenia piersi (m.in. zachęcano do nauczania obchodzenia się z „mlekociągiem”, dzięki któremu można było pozbyć się nadmiaru pokarmu i nie dopuścić do zapalenia) itp. Uczulano słuchaczki na możliwość pojawienia się nieprzyjemnych zapachów i schodzącej ropy (zwłaszcza po porodach patologicznych) i jednocześnie zapoznawano z pewnymi procedurami oraz sposobami postępowania na wypadek pojawienia się omdleń, zasłabnięć czy innych niepokojących objawów. Ważną część przekazywanych informacji stanowiły porady higieniczne, obejmujące reguły zachowania czystości pościeli i pomieszczenia, w którym przebywała matka z dzieckiem bezpośrednio po odbytym porodzie. Uczono też podstawowych zasad odżywiania zmęczonej porodem kobiety (po to, by do mleka, którym karmione będzie niemowlę, nie przedostawały się jakieś niepożądane substancje i aby ona sama jak najszybciej osiągnęła stabilizację organizmu).

Wiele przekazywanych wiadomości dotyczyło troski o noworodka. Zapoznawano uczennice z tym, jak należy umyć dziecko po porodzie, jak „powijać” (co i jak podkładać pod pośladki, jak ubrać niemowlaka), przystawiać do piersi

matki, sprawdzić, czy dziecko nie ma przyrośniętego języczka, jak postępować, gdy dziecko urodziło się z kiłą, co robić, gdy dziecko ma kolkę, biegunkę itp.

Przy każdym omawianym dziale uwzględniano sytuacje, w których akuszerki nie powinny same interweniować i zobowiązane były szukać pomocy lekarza lub Cyrulika. Oprócz tego wskazywano, na jakie cechy powinna zwracać uwagę położna przy wyborze mamki, w sytuacjach, kiedy położnica nie miała pokarmu lub gdy nie chciała karmić dziecka piersią (w zamożnych rodzinach było przyjęte, że kobiety nie karmiły same swoich dzieci)²⁶.

Prawdopodobnie, zanim uczennice przeszły do kształcenia praktycznego, oprócz wykładów miały też możliwość zetknięcia się z pomocami dydaktycznymi. W omawianym okresie placówki, w których przygotowywano przyszłe położne i kształcono lekarzy, dysponowały już planszami ilustrującymi budowę anatomiczną kobiety czy też różne ułożenia płodu (takie ilustracje były w książce Steidelego), instrumentami położniczymi, a nawet fantomami, na których kobiety uczyły się badania położnicy i wykonywania obrotów płodu.

Kształcenie praktyczne przyszłych akuszerki odbywało się przy łóżkach położnic. Nie zachowały się żadne dokumenty potwierdzające ten fakt, ale można natknąć się na wzmianki świadczące o tym, że we Lwowie przebiegało ono tak samo, jak w podobnych placówkach w innych krajach europejskich. Świadczą o tym chociażby urzędowe spisy urzędników zatrudnionych na posadach państwowych w omawianym okresie. Wynika z nich, że kadre dydaktyczną, oprócz profesora głównego, odpowiedzialnego za nauczanie, stanowili też asystent i tzw. akuszerka zakładowa. Można zatem domniemywać, że profesor prowadził wykłady teoretyczne, był obecny przy wszystkich porodach w szpitalu i tam tłumaczył przypadki kliniczne, asystent powtarzał z uczennicami cały materiał teoretyczny (ucząc je na pamięć całej teorii przeznaczonej do opanowania), a akuszerka zakładowa mieszkała w szpitalu, sprawowała nadzór nad uczennicami, odbierała porody przebiegające prawidłowo, asystowała przy porodach odbieranych przez uczennice²⁷.

Trudno powiedzieć, kto był pierwszym profesorem prowadzącym wykłady dla kobiet. Nie wiadomo, czy ich nauczaniem zajmował się sam Jędrzej Krupieński²⁸. Z całą pewnością wykłady dla akuszerki miał w pierwszym okresie istnienia placówki Jan Walz (zaliczany do prowincjonalnych chirurgów)²⁹. Jak pisze

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ Z. Filar, *Szkic historyczny początków położnictwa...*, s. 4.

²⁸ Tak twierdzi Edmund Waszyński. Zob. E. Waszyński, *Historia położnictwa i ginekologii...*, s. 124.

²⁹ Z. Filar, *Szkic historyczny początków położnictwa...*, op. cit., s. 4; *Schematismus czyli imiona y nazwiska wszystkich dignitarzow y urzędnikow i.C.K.A. Mości w królestwach galicyi y lodmeryi zostających, tudzież czeskiej y austriackiej nadworney kancelaryi oraz y naywyższego tribunału sądow nadwornych na rok 1780*, Lwów 1780, s. 102.

Edmund Waszyński, „Do Lwowa przysłano doświadczoną położną Franciszkę Weidingerin”³⁰. Fakt ten jest potwierdzony także w „Kalendarzu tytularnym...” na 1781 r.³¹ Nie wiadomo też, czy w okresie kształcenia w ramach Collegium Medicum nauczał tam asystent, gdyż nie ma o tym żadnych wzmianek. Kiedy nauczanie położnych odbywało się przy nowo utworzonym uniwersytecie, profesorem położnictwa najpierw był Jan Walz (zmarł na początku roku szkolnego 1788, a jego następcą przybył do Lwowa dopiero w marcu 1789 r.), a później Tomasz Knauer – Morawianin, nie znający języka polskiego. Zdecydowano wówczas, że położnictwa po polsku (dla felczerów i akuszerki) będzie uczył „z czeska po polsku” Jan Machan³². Asystentem w 1784 r. był Franciszek Ogesser. W szpitalu natomiast pracowały dwie akuszerki (niestety nie udało ustalić się ich nazwisk)³³.

Nauka w szkole akuszerki kończyła się egzaminem, zdawanym przed specjalnie do tego celu powołaną trzyosobową komisją, w skład której wchodził profesor położnictwa, lekarz stojący na czele Collegium Medicum (a później dziekan wydziału medycznego) oraz jeszcze jeden lekarz. Każda uczennica, aby przystąpić do egzaminów końcowych, musiała samodzielnie odebrać kilka porodów. O dopuszczeniu do egzaminu decydował profesor odpowiedzialny za wykłady. Procedura przewidywała, że każda uczennica musiała na piśmie zwrócić się o dopuszczenie do tychże egzaminów³⁴. Te ze słuchaczek, które zdały egzamin z wynikiem pozytywnym, otrzymywały świadectwo uprawniające do wykonywania zawodu położnej. Jeśli zaś któraś z uczennic nie wykazała się odpowiednim poziomem wiedzy i umiejętności, pozostawała jeszcze na jakiś czas w szkole w celu uzupełnienia wiadomości i do egzaminu podchodziła ponownie.

Trudno powiedzieć, czy uczennice akuszerii pojawiły się już w pierwszym roku istnienia szkoły. Nie zachowały się żadne dane dotyczące okresu funkcjonowania szkoły z lat 1773–1783. Natomiast w pierwszym roku działalności Uniwersytetu Józefińskiego, do szkoły położnych uczęszczały 23 uczennice³⁵. Tak wysoka liczba może świadczyć o tym, że w latach wcześniejszych wykształciła się już pewna tra-

³⁰ E. Waszyński, *Historia położnictwa i ginekologii...*, s. 124.

³¹ *Kalendarz tytularny, czyli imiona y nazwiska wszystkich dygnitarzów y urzędników I.C.K.A. Mości w Królestwach Galicyi y Lodomerii zostających tudzież czeskiej y austriackiej nadwornej Kancellaryi oraz najwyższego Trybunału sądów nadwornych na rok 1781*, Lwów b.d.w., s. 102.

³² L. Finkel, S. Starzyński, *Historia Uniwersytetu Lwowskiego...*, s. 112–113; E. Waszyński, *Historia położnictwa i ginekologii...*, s. 124; H. Kadyi, *Rys dziejów Wydziału Lekarskiego...*, s. 288; *Schema-tismus für die Königreiche Galizien und Lodomerien*, Lemberg 1792, s. 117–118; 1793, s. 131; 1796, s. 152; 1802, s. 182.

³³ L. Finkel, S. Starzyński, *Historia Uniwersytetu Lwowskiego...*, s. 38.

³⁴ Państwowe Archiwum Obwodu Lwowskiego (Dierżawnyj Archiw Lwowskoj Oblasti), Fond 26, Uniwersytet im. Franka we Lwowie, opis 22, Miedycińsko-chirurgiczijskaja studia, dieło 2336, *Zajawlienija wypustnikow o dopuskie k zakliuczitielnym ekzamenom s priłożenijem swidietielstw*, k. 1–43.

³⁵ L. Finkel, S. Starzyński, *Historia Uniwersytetu Lwowskiego...*, s. 135.

dycja podejmowania przez kobiety nauki w szkole akuszerok. W latach 1790–1796 szkołę opuścili 54 wykwalifikowane położne³⁶. Najwcześniejsze zachowane dokumenty zawierające nazwiska uczennic pochodzą dopiero z roku akademickiego 1804/1805; są to podania do Dziekana Wydziału Medycznego o dopuszczenie do egzaminów końcowych. Listę nazwisk wraz z innymi danymi, pokazującymi, skąd pochodziły uczennice, w jakim były wieku i jakiego wyznania, ilustruje poniższa tabela. Nie wiadomo, czy zestaw zachowanych akt jest kompletny i czy rzeczywiście w tym roku szkolnym do placówki uczęszczało tylko szesnaście kobiet, można jednak zakładać, że ta liczba jest realna.

Tabela 1. Lista uczennic lwowskiej szkoły akuszerok ubiegających się o dopuszczenie do egzaminów końcowych w 1805 r.

Lp.	Nazwisko i imię	Wiek	Wyznanie	Miejsce urodzenia
1.	Altschülerin Zaja	36	mojżeszowe	Lwów
2.	Bauman Franciszka	26	katolickie	Brak danych
3.	Bronskin Teresa	29	katolickie	Brak danych
4.	Höering Marianna	27	katolickie	Lublin
5.	Jakubowiczowa Tekla	31	katolickie	Horodenka
6.	Jarękiewiczowa Urszula	40	katolickie	Sambor
7.	Kaczorowska Józefa	40	katolickie	Trojanów
8.	Kartschin Sobel	26	mojżeszowe	Lwów
9.	Kotlińska Anna	36	katolickie	Brak danych
10.	Kursin Katarzyna	44	katolickie	Brak danych
11.	Maisterowa Tekla	27	katolickie	Lwów
12.	Najdowa Ewa	34	katolickie	Przemyśl
13.	Pakowiecka Anna	47	katolickie	Eggenburg
14.	Rubinkiewiczowa Teresa	28	katolickie	Sanok
15.	Stradiott J.	37	katolickie	Brak danych
16.	Wörrenwag Margaretha	33	ewangelickie	Tybinga

Źródło: Państwowe Archiwum Obwodu Lwowskiego (Dierżawnyj Archiw Lwowskoj Oblasti), Fond 26, Uniwersytet im. Franka we Lwowie, opis 22, Miedicińsko-chirurgiczieskaja studia, dzieło 2336, Zajawlienija wypustnikow o dopuskie k zakliuczitielnym ekzamenom s priłożenijem swidietielstw, k. 1–43.

³⁶ E. Waszyński, *Historia położnictwa i ginekologii...*, s. 125.

Uruchomiona w 1773 r. lwowska szkoła akuszerów na trwałe wpisała się w krajoznaną miasto i całą Galicję. Była przez niemal cały opisywany okres jedyną tego typu placówką w zaborze austriackim, przygotowującą do pracy przyszłe położne. Mimo wielu kłopotów, z jakimi borykała się w pierwszym okresie swojego istnienia, nieprzerwanie przyjmowała w swoje progi uczennice pragnące w przyszłości poświęcić się zawodowemu, profesjonalnemu niesieniu pomocy rodzącym kobietom.

Bibliografia

Almanach Royal de Gallicie et de Lodomerie pour Lannée 1776. Il se trouve au Bureau de la Direction générale des Gazettes, des annonces publiques, des chaises a porteurs etc. sur la place de la maison de Ville, vis a vis Hôtel des douanes Impériales. A Leopold, chez Antoine Piller, b.m. i d.w.

Bunsch-Konopka H., *Historia ochrony zdrowia w Polsce*, Warszawa 1980.

Filar Z., *Szkic historyczny początków położnictwa*, „Położna” 1951, nr 5.

Finkel L., Starzyński S., *Historia Uniwersytetu Lwowskiego*, Lwów 1894.

Gryglewski R.W., *Narodziny kliniki lekarskiej w Polsce*, „Archiwum Historii i Filozofii Medycyny” 2011, t. 74.

Horn S., *Wiener Hebammen 1643–1753*, [w:] *Sonderdruck aus studien zur wiener geschichte*, „Jahrbuch des Vereins für geschichte der stadt Wien” 2003, Bd. 59.

Kadyi H., *Rys dziejów Wydziału Lekarskiego we Lwowie*, „Nowiny Lekarskie” 1905, z. 6.

Kalendarz tytularny, czyli imiona y nazwiska wszystkich dygnitarzów y urzędników I.C.K.A. Mości w Królestwach Galicyi y Lodomerii zostających tudzież czeskiej y austriackiej nadwornej Kancellaryi oraz najwyższego Trybunału sądów nadwornych na rok 1781, Lwów b.d.w.

Kostrzewski J., *Sztuka babienia ku nieuchronnej dzieci przy porodzie odbierających potrzebie a niemniej i ku miłemu rodzących pożytkowi krótko zebrana*, Lwów 1774.

Rąkowski G., *Lwów. Przewodnik krajoznawczo-historyczny po Ukrainie Zachodniej*, cz. IV, Pruszków 2008.

Redzik A., *Szkic dziejów szkolnictwa wyższego we Lwowie*, „Niepodległość i Pamięć” 2006, nr 24.

Röskau-Rydel I., *Kultur an der Peripherie des Habsburger Reiches. Die Geschichte des Bildungswessens und der kulturellen Einrichtung in Lemberg von 1772 bis 1848*, Wiesbaden 1993.

Sadowska J., *Geneza i rozwój samorządowego lecznictwa na ziemiach polskich w zaborze austriackim*, „Przegląd Lekarski” 2001, nr 10.

Schematismus czyli imiona y nazwiska wszystkich dignitarzow y urzędnikow i.C.K.A. Mości w królestwach galicyi y lodmeryi zostających, tudzież czeskiej y austriackiej nadwornej kancellaryi oraz y naywyższego tribunału sądów nadwornych na rok 1780, Lwów 1780.

Schematismus für die Königreiche Galizien und Lodomerien, Lemberg 1792, 1793, 1796, 1802.

Schulz S., *Die schwere Geburt als moralisches Problem. Das Denkkollektiv der Wiener Geburtshelfer 1754–1838*, Salzgitter 2000, w: www-brs.ub.ruhr-uni-bochum.de/netahtml/HSS/Diss/SchulzStefan/diss.pdf [dostęp: 12.09.2016 r.].

Steidele R.J., *Księga o sztuce babienia czyli dzieci odbierania, z przytoczonymi figurami*, Lwów 1786.

Szumowski W., *Galicja za Jędrzeja Krupińskiego, pierwszego protomedyka 1772–1783*, Lwów 1906.

Waszyński E., *Historia położnictwa i ginekologii w Polsce*, Wrocław 2000.

Wojtkiewicz-Rok W., *Dzieje Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Lwowskiego w latach 1894–1918*, Wrocław 1992.

Streszczenie / Анотація / Summary

Małgorzata Stawiak-Ososińska
Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

Początki kształcenia akuszek we Lwowie 1773–1805

Jednym z pierwszych posunięć austriackiego zaborcy po pierwszym rozbiore Polski było uregulowanie spraw sanitarnych i zdrowotnych oraz zapewnienie właczonym do Austrii terenom wykwalifikowanej kadry medycznej. W Galicji praktycznie nie było wówczas w ogóle osób, które posiadały uprawnienia do leczenia. Zdecydowano zatem, że należy otworzyć szkołę, w której kwalifikacje zawodowe nabywać będą przyszli medycy. Szkołę tę – Collegium Medicum – uruchomiono z inicjatywy Jędrzeja Krupińskiego już w 1773 r. Obok zajęć dla przyszłych lekarzy i cyrulików zorganizowane zostały też kursy położnicze dla kobiet. Kursy te, nazwane szkołą akuszek, były pierwszą na ziemiach polskich formą profesjonalnego przygotowania przyszłych położnych. Nauka dla kobiet trwała zaledwie pół roku. Zajęcia prowadzone były w języku polskim i obejmowały wykłady teoretyczne oraz zajęcia praktyczne w szpitalu. Zakres przewidzianej do opanowania wiedzy wyznaczała przetłumaczona na język polski praca Rafała Jana Steidelego *Księga o sztuce babienia z przyłączonemi figurami*. Każda uczennica musiała na zakończenie nauki zdać egzamin przed specjalnie do tego celu powołaną komisją, potwierdzający nabytą wiedzę i umiejętności. Mimo wielu problemów, z jakimi borykała się ta placówka w opisywanym okresie, udało się wykształcić grono pierwszych wykwalifikowanych galicyjskich akuszek.

Słowa kluczowe: położnictwo, historia, kształcenie akuszek, Lwów XVIII wiek

Малгожата Ставяк-Ососінська
Університет Яна Кохановського, м. Кельце

Початки підготовки акушерок у Львові в 1773–1805 рр.

Одним із перших кроків австрійського загарбника після першого поділу Польщі було врегулювання санітарно-оздоровчих справ та забезпечення приєднаних до Австрії територій кваліфікованими медичними кадрами. В цей час у Галичині практично не було людей, які мали право на лікування. З огляду на це, вирішено, що потрібно відкрити школу, в якій будуть отримувати професійну кваліфікацію майбутні медики. Така школа – Колегіум Медікум – почала діяти за ініціативою Єнджея Крупінського вже 1773 року. Крім занять для майбутніх лікарів і перукарів, організували також акушерські курси для жінок. Ці курси, названі школою акушерок, були першою на польських землях формою професійної підготовки майбутніх акушерок. Навчання жінок тривало лише півроку. Заняття проводили польською мовою, вони охоплювали лекції з теорії та практичні заняття в лікарні. Обсяг передбачених для оволодіння знань визначала перекладена польською мовою праця Рафаля Яна Стейдела „Книга про мистецтво сповивання з доданими ілюстраціями”. Кожна учениця повинна була на закінчення навчання скласти екзамен перед спеціально скликаною з цією метою комісією, яка підтверджувала отримані знання і вміння. Незважаючи на багато проблем, з якими змагався цей навчальний заклад, протягом зазначеного періоду вдалося підготувати групу перших кваліфікованих галицьких акушерок.

Ключові слова: акушерство, історія, освіта акушерок, Львів XVIII століття

Małgorzata Stawiak-Ososińska
University of Jan Kochanowski in Kielce

The beginnings of midwives education in Lvov 1773–1805

One of the first actions of the Austrian invader after the First Partition of Poland was arrangement of sanitary and healthcare-related issues and the provision of the qualified medical staff to the areas included to the territory of Austria. In Galicia, at that time, there were no people who were entitled to provide appropriate medical treatment. Therefore, it was decided to establish a school where the future medical practitioners would receive professional qualifications. The School – Collegium Medicum – was initiated by Mr Jędrzej Krupiński in 1773. Apart from

classes for the future doctors and barber-surgeons, midwives courses for women were arranged over there. These courses, called the school for midwives, were the first type of professional training for the future midwives, within the territory of Poland. The training for women lasted six months. The lectures were conducted in Polish language and included theory and practical classes in hospital. The scope of knowledge to acquire by the students was specified in the work by Rafał Jan Steidele *Księga o sztuce babienia z przyłączonemi figurami* translated into Polish. Each female student, at the end of her education process, had to pass the exam in front of the committee appointed especially for this purpose, which confirmed the acquired knowledge and skills. Despite many problems that the school had to face within the aforementioned period, a group of the first qualified midwives from Galicia region received their education there.

Keywords: midwifery, history, training of midwives, Lviv 18th century